

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію Петренка Дмитрія Володимировича. “Трансверсальна антропологія медіа”, представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Дане дисертаційне дослідження має як теоретичне, так і практичне значення. Його актуальність в першу чергу зумовлена необхідністю подолання кризи класичної філософської антропології. Особливо його значущість зросла у контексті полеміки модерної та постмодерної філософії і вже ця обставина безумовно актуалізує необхідність його детального і ґрунтовного вивчення. Безперечно, заслуга дисертанта, що він помітив цей складний і неоднозначний феномен і зробив його предметом свого ґрунтовного аналізу.

Важливо наголосити на тому, що полеміка між представниками модерного і постмодерного філософського дискурсу, яка становила осереддя філософських дискусій середини ХХ – початку ХХІ ст., зазнала досить суттєвої еволюції. Умовно можна виокремити три етапи взаємовідносин між філософією модерну та постмодерну. Перший характеризувався різкою критикою філософами-постмодерністами (Ж.Деріда, Ж.-Ф.Ліотар, Р.Рорті та ін.) засад філософії модерну за логораціофалотеотеоцентризм, коли піддавались іронії та сумніву гранднаративи та метанарації модерної філософії. На противагу цьому, другий етап стосунків між філософією модерну та постмодерну пов'язаний зі зворотною критикою тими сучасними філософами, які поділяють цінності модерну (К.-О.Апель, Ю.Габермас та ін.), філософів-постмодерністів за надмірний релятивізм та плюралізм. Третій етап стосунків між вказаними філософськими традиціями характеризується пошуком компромісів, готовністю до діалогу, коли модерн і постмодерн вже не здаються такими чужими і ворожими один одному, а виникають певні “гібридні дискурси” (Ю.Габермас),

“перехідний розум” (В.Вельш), ”референтні семантики” (Г.Патнем), які поєднують модерні і постмодерні принципи та засади.

Саме у руслі зазначеного дискурсу і витримано дисертаційне дослідження Д. Петренка, де здійснена спроба подолати кризові явища філософської антропології класичної доби.

В цілому дисертація Петренка Д.В. “Трансверсальна антропологія медіа” є завершеним, логічно струнким дослідженням, у якому автор отримав оригінальні і обґрунтовані результати, які дають певний приріст знання.

Зупинюсь на обговоренні деяких з них.

Безперечною заслугою дисертанта є розроблена відповідно до об’єкту і предмету дослідження, поставлених цілей та завдань авторська теоретико-методологічна позиція. Її суть полягає в розробці нового напрямку в філософських дослідженнях – філософської антропології медіа, який дозволяє досліджувати різні локальні медіа як умови можливості розширення меж людини і джерела топосів, що утверджують інноваційні антропологічні практики, які повертають філософську антропологію у фокус сучасних напрямків філософування. Більш того, розроблена дисертантом трансверсальна антропологія не обмежується лише цариною медіа, а має більш широкі евристичні можливості і може використовуватися і в інших царинах людського буття.

У цьому зв’язку заслуговує на увагу виявлення певних паралелей у дослідженні філософії техніки і антропології медіа. Так автор цілком слушно виокремлює чотири основні стратегії філософського осмислення теми «людина і техніка»: проекційна, трансцендентно-критична, іманентно-критична і реконструктивістська. Означені чотири стратегії можуть бути екстрапольовані і на медіатеорії, в межах яких цілеспрямовано розроблялась або неявно передбачалась та чи інша концепція медіа. Дослідження філософсько-антропологічних концептуалізацій медіа, як справедливо зазначає дисертант,

продемонструвало віддзеркалення в них сюжетів і схем, сформованих в межах різних філософій техніки, що артикулюють розрізнення людського/технічного/медіального.

Заслуговують на увагу і методологічні стратегії, які дисертант використовує для дослідження трансверсальної алеаторизації як процесу альтернативному ідеологічній інтерпеляції в медіакulturі XX сторіччя. Дисертант виокремлює декілька таких стратегій. *Стратегія мерехтіння* передбачає, що медіаобраз формально відтворює логіку влади, камуфлюється під її конфігурації, але лише задля того, щоб виявити її приховану насильницьку природу. *Стратегія вислизання* демонструє можливість конструювання альтернативних антропологічних практик, заснованих на розкритті штучної природи «нормативних» антропологічних медіаобразів влади. *Стратегія нерозрізненості* включає людське в ситуацію експериментування, яка в акті трансверсування зміщує і водночас винаходить те, що раніше називалося антропологічною межею. Ці розмисли автора становлять неабиякий інтерес.

Значний інтерес становить запропонована теорія трансверсального авторства, яка створює альтернативу критиці категорії авторства в постмодерністській філософії і дозволяє осмислити автора як колективного суб'єкта. Від себе додам, не лише колективного, а часто-густо анонімного суб'єкта. Власне тут я вже переходжу до тих окремих недоліків, які притаманні дисертації.

У порядку дискусії висловлю наступні міркування.

Насамперед виникає питання про статус трансверсальної антропології. Вочевидь вона не обмежується лише цариною медіа, а претендує на більш загальний, універсальний характер, що до певної міри суперечить висхідним засновкам дисертанта. Дана антропологія, на думку автора, протистоїть, з одного боку, модерністській філософії з її визначальною стратегією трансгресії, а з іншого боку, постмодерністській філософії з її центральною стратегією

деконструкції. Водночас, стверджує дисертант, трансверсальна антропологія переймає методологічні настанови постмодерністської і постструктуралістської філософії. На мій погляд, дана антропологія є певною версією постмодерної філософії і суголосна, наприклад, «анархістській теорії пізнання» П.Фейєрабенда, з її запереченням будь-яких всезагальних методологічних норм і стандартів, окрім “anything goes” (все дозволено).

На думку дисертанта, трансверсальна антропологія наголошує на розумінні людського поза трансцендентним подвоєнням. Мислення, орієнтоване на радикальну іманентність, засноване на акті заборони включення трансцендентних чинників до опису і пояснення. Проте варто розрізняти «потойбічну» і «поцейбічну» трансценденцію, на чому наголошували фундатори філософської антропології Шелер, Гелен, Плеснер. Окрім того, необхідно враховувати, що розуміння трансцендентності зазнало суттєвої еволюції від трансцендентального суб'єкта до трансцендентальної прагматики. Наразі інтерсуб'єктивність, комунікація утворюють нову філософську парадигму для вивчення трансцендентності. На місце класичних структур свідомості приходять некласичні інтерсуб'єктивні структури і мовленнєво-комунікативні опосередкування практичної діяльності й мислення; а глибинні смисло- і нормотвірні функції засадничені не трансцендентальним суб'єктом, а трансцендентальною комунікацією.

Враховуючи цю обставину, а також загальну тенденцію витлумачення трансцендентного в історії філософії, яка ознаменувалась поворотом від його "потойбічного" до "поцейбічного" виміру, зазначу, що бінарна опозиція трансцендентне – іманентне нині розширилась до своєї тріади: іманентне – трансцендентне – трансцендентне-в-іманентному. І дисертаційне дослідження безперечно виграло б, якби його автор детально розглянув цю новітню тенденцію, представлену у працях Е.Левінаса, П.Рікера, А.Рено.

З цим тісно пов'язане ще одне фундаментальне питання – про межі людської трансценденції. Дисертант справедливо вважає, що межа між людським і не людським нині стає рухомою і мінливою. Зрозуміло, що образ людини буде представлений крізь призму філософії, яка його конструює. І якщо людина, осмислена без сутності і поза автономією, – це рухливий маркер, зумовлений зовнішніми силами, то дійсно завдання філософської антропології буде полягати у тому, щоб фіксувати зміщення людського. Але якщо обернути трансверсальність на саму трансверсальну антропологію, то чи можливо заперечувати бівалентність людини як розумної і тілесної істоти? І в цьому контексті, трансценденція – це здатність людини виходити за межі власного досвіду. Але які ці межі? Куди саме може зміщуватися, виходити людина, зберігаючи свою людськість, і власне, що ідентифікує її самість – свідомість, тілесність? Наразі ці питання становлять не лише академічний інтерес, адже під загрозою опинилась сама людина, її тіло і свідомість.

У дисертації цілком слушно стверджується, що трансверсальне медіадослідження засноване на відмові від принципів мислення, орієнтованих на генералізацію, адже – це стратегія влади/знання, антропологічна функція якої легітимізувати нагляд і покарання. Проте даний висновок дисертанта, на мій погляд, є дещо категоричним адже можуть існувати спільні, загальні медіапрактики спротиву, а виявлення інваріантів тих чи тих медіапрактик дозволить ліпше зрозуміти їх репресивну природу. І у цьому зв'язку знову постає більш загальне питання про принципову можливість поєднання модерних і постмодерних настанов? Чи дійсно розроблений дисертантом принцип медіасингуляризації як базовий методологічний засновок філософських досліджень медіа, що акцентує увагу на одиницності і особливості кожної медіапрактики і накладає заборону на мислення медіального, яке спирається на генералізацію, ніяким чином не може бути поєднаним з настановами модерної філософії?

В цілому, зазначені недоліки носять характер побажань, не зачіпають основних концептуальних положень дисертації і не понижують її загального високого професійного рівня. Теоретичні положення дисертації можуть бути використані при читанні лекційного курсу з філософських дисциплін, політології, культурології. На ґрунті даного дослідження може бути підготовлений спецкурс для студентів та аспірантів філософського факультету.

Головний зміст дисертації знайшов відображення у відповідних публікаціях автора. Автореферат відповідає змісту і структурі дисертації.

Дане дисертаційне дослідження засвідчує високу духовну культуру автора і вносить певний вклад у розробку сучасної філософії. Актуальність теоретичних положень і висновків, їх наукова обґрунтованість дають підставу вважати, що дисертація Петренка Дмитрія Володимировича “Трансверсальна антропологія медіа” виконана на достатньо високому професійному рівні, відповідає вимогам п.10 порядку присудження наукових ступеней і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника до докторських дисертацій, а її автор Петренко Дмитрій Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Провідний науковий співробітник
Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди
НАН України, доктор філософських
наук, професор

В.П.Загороднюк

Загороднюк В.П.
[Handwritten signature]